

О. О. Миколаєць, здобувач

Міжрегіональної академії управління персоналом

МЕТОДОЛОГІЧНІ КОНЦЕПТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті визначено поняття «концепція соціальної держави» як офіційну систему поглядів держави, представників бізнес-спільноти та громадянського суспільства, яка має досягнутий між ними компроміс з приводу цілей, напрямів і методів оптимізації соціального розвитку країни і визначальні параметри стратегії реформ. У загальному вигляді концепція дійсно відображає соціальне призначення владних інститутів, механізми участі інших названих агентів реформ (громадянське суспільство і бізнес) у їх проведенні, прописує критерії оцінки заданих показників щодо соціальних реформ, а також способи реалізації останніх. Крім того, концепція соціальної держави – це не стільки політико-правовий комплекс заходів соціальної політики, скільки функціональна система кооперації між агентами соціальних трансформацій, призначенням якої є стимулювання проактивного реформування позиції індивіда, підвищення його добробуту як складового елементу суспільства загалом.

Запропоновано концептуальний підхід до соціальної політики, що передбачає також інституційний і функціональний аналіз суб'єкта і об'єкта соціальної політики в проблемному просторі для визначення оптимальної тактики, а також ресурсів і засобів для вирішення конкретних завдань. Так, комплекс ресурсів, пов'язаний з регулюванням відносин взаємного визнання, тобто з членством агентів модернізації в певних групах інтересів, прийнято називати соціальним капіталом. Соціальний капітал є пріоритетом для антропогенного розвитку, оскільки на цей час багато держав світу, незалежно від наявності в їх основному законі пункту про прихильність ідеям соціальної держави, де-факто проводять свою соціально-економічну політику в позначеному ключі, керуючись декількома основними принципами соціальної держави.

Зазначено, що альтернативою сформованим уявленням про існуючу в світі систему відносин між агентами модернізації є концепція про соціальну державу активного постреформованого суспільства, яке характеризується політичною стійкістю, соціально-економічним благополуччям, культурно-цивілізаційною самобутністю й іншими стратегічними можливостями для забезпечення завдань модернізації.

Ключові слова: концепція соціальної держави, система поглядів держави, громадянське суспільство, соціальний розвиток країни, параметри стратегії реформ, соціальні реформи, соціальна політика.

O. O. Mykolaiets. Methodological concepts of state regulation in the formation of state social policy

We define the concept of “social state” as an official system of views of the state, business community and civil society, which has reached a compromise between them on the goals, directions and methods of optimizing the social development of the country, and determining the parameters of the reform strategy. In general terms, the concept really reflects the social purpose of governmental institutions, the mechanisms of participation of other named reform agents (civil society and business) in their implementation, prescribes the criteria for evaluating the set indicators for social reform, as well as ways of implementing the latter. In addition, the concept of the social state is not so much a political and legal complex of social policy measures, but rather a functional system of cooperation between agents of social transformation, the purpose of which is to stimulate a proactive reformation of the position of the individual, enhancing his well-being as an integral part of society as a whole.

The proposed conceptual approach to social policy also provides for institutional and functional analysis of the subject and object of social policy in a problematic space to determine the optimal tactics, as well as resources and tools for solving specific problems. Thus, the set of resources associated with the regulation of mutual recognition relations, that is, with the membership of agents of modernization in certain interest groups, is commonly called social capital. Social capital is a priority for anthropogenic development, because nowadays many countries of the world, regardless of the presence in their basic law of a point of commitment to the ideas of the welfare state, de facto conduct their socio-economic policy in a marked way, guided by several basic principles of the welfare state.

It is noted that an alternative to the existing idea of the existing system of relations between the agents of modernization in the world is the concept of the welfare state of an active post-reformed society, characterized by political stability, socio-economic well-being, cultural and civilizational identity and other strategic opportunities for modernization.

Key words: social state concept, system of state views, civil society, social development of the country, parameters of reform strategy, social reforms, social policy.

Постановка проблеми. Дискусії щодо перспектив розвитку соціальної держави в науковому співтоваристві ведуться давно і за минулий час вони стали невіддільною частиною сучасного наукового (соціально філософського і політологічного) дискурсу. Деякий час тому широке поширення мала ідеалізована точка зору про те, що орієнтиром найкращого соціального устрою повинна виступати концепція соціальної держави, яка сформувалася в країнах Західної Європи. На наш погляд, в українському суспільстві досі знаходиться прихильників хибне уявлення, що для досягнення оптимального рівня загального благоденства досить екстраполювати модель західної соціальності на українські соціально-політичні та економічні реалії.

З одного боку, нам представляється очевидним, що будь-яка технологічна модернізація, проведена без перетворення суспільних відносин, ефективна лише в короткостроковій перспективі, оскільки тільки соціальна сфера гарантує громадську адаптацію і реалізацію досягнень технологічної модернізації, тобто соціальних реформ [1, с. 311]. З іншого боку, в цьому дослідженні ми не ставимо завдання ототожнення концепції соціальної держави винятково з функціональною роллю державних інститутів в модернізації, будь-то універсальна політика щодо соціального захисту населення або сервісний підхід в окремих соціальних сферах (освіта, охорона здоров'я, житлова політика тощо). Питання розробки концепції соціальної держави, на нашу думку, можуть також зачіпати умови формування національного добробуту за рахунок залучення громадянського суспільства і бізнесу в інноваційні процеси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, пов'язаним із з'ясуванням особливостей структури самоорганізації партнерських відносин у державній соціальній політиці, присвятили свої наукові дослідження багато провідних зарубіжних науковців. Зокрема, окремі фундаментальні засади вирішення проблем еміграції і безробіття займалися такі вчені, як Р. Дж. Барро, Дж. М. Б'юкенен, Р.А. Макгрейв, А. Лаффер, Дж. Сакс, Дж. Стігліц, В. Танзі та інші. Серед українських науковців вагомий внесок у розвиток проблематики зробили І. Запатріна, Л. Лисяк, А. Мазаракі, В. Макогон, А. Соколовська, І. Чугунов та інші.

Метою статті є подальший розвиток формування методологічних концептів державного регулювання під час формування державної соціальної політики.

Виклад основного матеріалу. Ми визначаємо поняття «концепція соціальної держави» як офіційну систему поглядів держави, представників бізнес-спільноти та громадянського суспільства, яка має досягнутий між ними компроміс з приводу цілей, напрямів і методів оптимізації соціального розвитку країни і визначальні параметри стратегії реформ. У загальному вигляді концепція дійсно відображає соціальне призначення владних інститутів, механізми участі інших названих агентів реформ (громадянське суспільство і бізнес) у їх проведенні, прописує критерії оцінки заданих показників щодо соціальних реформ, а також способи реалізації останніх. Крім того, концепція соціальної держави – це не стільки політико-правовий комплекс заходів соціальної політики, скільки функціональна система кооперації між агентами соціальних трансформацій, призначенням якої є стимулювання проактивного реформування позиції індивіда, підвищення його добробуту як складового елементу суспільства в цілому [2].

На наш погляд, примітною є дефініція концепції соціальної держави, представлена Н. Гуняєвою. Вона визначає концепцію досить широко, розглянувши її з позиції керуючого впливу держави, заснованого на системі нормативних правил, на трансформації соціокультурної діяльності, яка формує інтерес до політичних процесів у інших агентів соціальної політики (суспільства і підприємств) [3, с. 64].

Цікаво, що інший вітчизняний дослідник Т. Маматов визначає неминучу соціокультурну диференціацію суспільства в процесі зміни соціальної політики як модернізаційний соціокультурний континуальний синдром, що містить два полюси згаданого континууму [4, с. 52].

Перший з полюсів (контрмодернізаційний синдром в концепції Вассермана) асоціюється з негативним ставленням агентів трансформацій до появи нововведень, принесених процесом модернізації, і служить базисом теорій, що знаходяться в різній мірі антагонізму до модернізації – консерватизм чи соціалізм; а другий (промодернізаційний синдром), навпаки, в реформістській ліберальній традиції вітає інновації. Іншими словами, методологічна прихильність будь-якої концепції соціальності на практиці не означає ні усунення держави з економіки і домінування «стихії ринку» в господарській сфері, ні надмірної державної опіки цивільних інститутів під час формування у них бачення основ соціальної політики [5]. Названа обставина дає підстави вказувати на наявність кількох різновидів поглядів держави на соціальну сферу.

Концептуальний підхід до соціальної політики передбачає також інституційний і функціональний аналіз суб'єкта і об'єкта соціальної політики в проблемному просторі для визначення оптимальної тактики, а також ресурсів і засобів для вирішення конкретних завдань. Так, комплекс ресурсів, пов'язаний з регулюванням відносин взаємного визнання, тобто з членством агентів модернізації в певних групах інтересів, прийнято називати соціальним капіталом [6, с. 163]. Соціальний капітал є пріоритетом для антропогенного розвитку, оскільки на цей час багато держав світу, незалежно від наявності в їх основному законі пункту про прихильність ідеям соціальної держави, де-факто проводять свою соціально-економічну політику в позначеному ключі, керуючись декількома основними принципами соціальної держави:

- регулююча роль ринку, проявлена через механізм попиту і пропозиції, а також внутрішню конкуренцію товарів і послуг з урахуванням специфіки місцевого виробництва;
- відповідальність держави за реалізацію основних напрямів соціальної політики, що забезпечує індивіду гідне життя і вільний розвиток;
- прозорість законодавства, соціальна відповідальність суб'єктів управління і дотримання визнаних правил ринку, в тому числі під час перерозподілу національного доходу;
- визнання за середніми і малими підприємствами та роботодавцями або їх об'єднаннями та самозайнятими в бізнесі особами права тарифної автономії на основі соціального партнерства;

- економічна демократія, виражена за допомогою участі громадянського суспільства в управлінні організаціями, у суспільному та державному житті країни [7, с. 45].

Аналіз світового соціально-політичного досвіду показує, що ілюзорність концепції суспільства споживання і ролі пропонованих нею соціальних технологій породили, серед іншого, масове соціальне утриманство не тільки в глобалізованому «відкритому суспільстві», а й в очікуванні реформ пізньорадянського соціуму (друга половина 1980-х рр.). В кінцевому рахунку подібна світоглядна установка звела в абсолют нерелевантні концепти про досягнення «держави загального благоденства» згідно з принципами «менше працювати – більше отримувати», апелюючи до гарантованого державним соціальним страхуванням та їм подібних хибних соціальних практик.

Альтернативою сформованим уявленням про існуючу в світі систему відносин між агентами модернізації є концепція про соціальну державу активного постреформованого суспільства, яке характеризується політичною стійкістю, соціально-економічним благополуччям, культурно-цивілізаційною самобутністю й іншими стратегічними можливостями для забезпечення завдань модернізації.

На думку автора, для реалізації національної концепції соціальної політики державі необхідно:

1) враховувати, що модернізації в економічній і соціальній сферах повинні проходити максимально синхронно. Поява нових виробництв, реформування систем охорони здоров'я, науки і освіти, економічна підтримка розвитку середнього класу з необхідністю спричинять великі зміни на рівні свідомості українців, що буде перманентно вимагати зміни всієї системи соціальних відносин;

2) створювати соціокультурні та виробничі передумови в суспільстві для самозайнятості його найбільш активних членів у підприємницькій діяльності. Процес модернізації пов'язаний з питанням підвищення громадянської активності, розкриттям творчого потенціалу членом соціуму, тому державі належить бути готовою до підвищення ступеня самоорганізації суспільства, до розширення прагнення індивідів активніше захищати свої права і свободи;

3) активізувати канали соціальної комунікації з іншими агентами модернізації для того, щоб поширити серед «реальної» групи інтересів (пасивна до модернізації частина середнього класу суспільства) постулат, що держава – не донор, а партнер, який створює комфортні умови для широкої участі громадян у перетвореннях [8, с. 59].

Кожна держава обирає із зазначених вище складників соціальної політики пріоритетний елемент і реалізує його в рамках конкретних заходів певної концепції соціальної держави відповідно до власних уявлень про реформи. Подібний вибір зумовлений наявністю різних моделей соціальної політики, що використовувалися окремими державами в різних історичних умовах. Враховуючи цю мету, завданням концепції соціальної держави є вироблення стратегії реформ, слідуючи по вектору від соціального захисту до соціального прогресу.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. На нашу думку, консервативна концепція соціальної держави поєднує кращі практики двох інших аналогів, оскільки справедливо припускає, що зайва соціальна опіка громадян знижує у них стимули до праці. Варто сказати, що існуюча проблема зростаючої міграції до Євросоюзу лише зміцнює офіційні загальноєвропейські влади в правильності висновків про соціальний паразитизм і необхідності законодавчих змін основ соціальності в ЄС.

Іншими словами, концепція соціальної держави не може вважатися заможною, якщо індивід як частина громадянського суспільства не має можливості брати участь у розробці критеріїв ефективності державної соціальної політики та реалізації власне соціально-політичних реформ. Це видається нам особливо важливим, якщо говорити про цілі концепції соціальної держави в контексті політичної модернізації. На наш погляд, вона повинна підготувати суспільство до активної участі в новій індустріально-інноваційній економіці, знайти оптимальний баланс між політичною доцільністю в умовах кризи і гарантованим забезпеченням суспільних благ, затвердити соціальні відносини, що базуються на постулатах справедливості і права.

Список використаних джерел:

1. Селіверстова Л.С. Формування стратегії корпоративної соціальної відповідальності. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. №7. С. 309–314.
2. Глобальний договір ООН. Міністерство соціальної політики України. *Соціальне страхування та партнерство*. 2008. URL: [http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article%3Bjsessionid=07E3 0561B5BF4DDE2 8B50412BE5BA03D?art_id=88867&cat_id=34940](http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article%3Bjsessionid=07E3%20561B5BF4DDE28B50412BE5BA03D?art_id=88867&cat_id=34940).
3. Гуняєва Н. Міжнародні стандарти в галузі соціальної відповідальності. *Стандарти та якість*. 2004. № 10. С. 61–65.
4. Маматов Т. Міжнародні стандарти в області соціальної відповідальності: механізм адаптації для органів державного контролю України. *Вісник Дніпропетровського регіонального інституту державного управління*. 2010. С. 51–53.
5. Керівництво з соціальної відповідальності ISO/DIS 26000 / Міжнародна організація стандартизації: Guidance on social responsibility. URL: isotc.iso.org.

6. Смачило В.В., Баляба В.О. Оцінка соціальної відповідальності будівельних підприємств. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2015. № 6 (22). С. 162–169. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n6.html>.
7. Шинкаренко О.Н. Корпоративная социальная ответственность и социальная (нефинансовая) ответственность. *Кадры предприятия*. 2013. № 7. С. 43–56.
8. Василенко Е. Социальная ответственность бизнеса: мировой опыт и российские реалии. *Власть*. 2006. № 1. С. 54–60.

References:

1. Seliverstova, L.S. (2015), “Formation of the strategy of corporate social responsibility”, Actual problems of the economy, vol. 7, pp. 309–314.
2. UN Global Compact. Ministry of Social Policy of Ukraine (2008), “Social insurance and partnership”, [Online], available at: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article%3Bjsessionid=07E30561B5BF4DDE28B50412BE5BA03D?Art_id=88867&cat_id=34940 (Accessed 10 July 2019).
3. Gunyaeva, N. (2004), “International standards in the field of social responsibility”, Standards and quality, vol. 10, pp. 61–65.
4. Mamatov, T. (2010), “International standards in the field of social responsibility: the mechanism of adaptation for the bodies of state control of Ukraine”, Bulletin of the Dnipropetrovsk Regional Institute of Public Administration, pp. 51–53.
5. International Organization for Standardization (2019), “Social Responsibility Guide ISO /DIS 26000/. Guidance on social responsibility”, [Online], available at: isotc.iso.org (Accessed 6 July 2019).
6. Smachilo, V.V. and Balyaba, V.O. (2015), “Assessment of social responsibility of construction enterprises. Economics: realities of time”, Scientific Journal, [Online], vol.6 (22), pp. 162–169, available at: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n6.html> (Accessed 24 June 2019).
7. Shinkarenko, O.N. (2013), “Corporate social responsibility and social (non-financial) responsibility”, Personnel of the enterprise, vol. 7, pp. 43–56.
8. Vasilenko, E. (2006), “Social responsibility of business: world experience and Russian realities”, Power, vol. 1. pp. 54–60.